

Sabah Hoca Akşam Öğrenci: Akademide Güvencesizliğin İki Yüzü

Nihan Soycan¹

Eleştirel Pedagoji Dergisi'nin yükseköğretim konulu bu dosyası için öğrenci deneyimine odaklanan bir yazı düşünürken, ilgiyi dışarıda aradığımı fark ettim. Belki de insan kendi sorunlarını dışsallaştırarak daha katlanılır kılıyor. Bir gün çalıştığım vakıf üniversitesinin temiz koridorlarında, sırtımda dolu çantamla doktora dersine koşarken cebimden para düştü. Bir öğrenci seslendi: "Paran düştü." Hoca olarak bu "sen"liğe alışık olmadığım için durmadım. Omzuma dokundu: "Kardeş paran düştü." Döndüğümde tedirginlikle "Hocam, kusura bakmayın" dedi. Parayı alıp teşekkür ettim, çıktım ve taksiye bindim. Yirmi dakika sonra, "siz"liğin düzeltildiği o anı geride bırakıp, eski bir kamu üniversitesinin sınıfında yeniden "sen"liğe geçmiştim.

Sen/siz ayrımının doğrudan hoca ya da öğrenci sıfatlarından kaynaklandığını düşünmüyorum. Buna sonra döneceğim. Ancak bu hızlı geçiş, yaşadığım kimlik bölünmesini görünür kıldı ve bu dönemin deneyimlerini tartışma ihtiyacı doğurdu. Zira aynı dönemde hoca ve öğrenci olmanın yanı sıra TÜBİTAK 1001 bursiyeri, yayın kurulu üyesi, bir çocuk, kardeş, arkadaş ve kadın olarak pek çok rolü eşzamanlı taşıyordum. Rollerimin sürekli "benimle ilgilen" talebi, sonunda beni bir duvara toslattı.

Bu satırları ise ara tatilde bir gece vakti, bu parçalanmış hâlin verdiği yetkiyle, herhangi bir role bürünmeden yazıyorum. Yorgun ama dirençli öznelliğimle üniversitede öğrenciliğe ve hocalığa dair hafızamı yoklarken, sistemin beni ve benim gibileri nasıl parçaladığını ifşa edebilmek için tanıklığınıza ihtiyaç duyuyorum.

Uzun Aşırılıklar Dönemi

Akademi sayısal başarı ister. Akıl Oyunları'ndaki profesörün cama yazdığı formüllerden değil, puanlardan. Üniversiteye giriş puanı, CGPA, mülakat sıralaması, ALES ve YDS yüzdeleri... Ödevler, projeler, stajlar, referanslar.

¹ nihansoycan@gmail.com

Üniversitenin her katmanı bu numerik rejimle işler. Bu dosyada da bunun izleri sürülüyor. Lafı uzatmayayım. Ben buraya kendi sayılarımı koyacağım.

5 yıl. Lisans eğitimimin süresidir. Dilimize dolanan “akademiye girmek” tabiri her nedense öğrencilik yıllarını kapsamaz. Oysa bulunduğum kampüste talebelik bir şanstı. Yükseköğretimle kurduğum ilişkiyi, üniversitelerin tercih dönemlerinde eve gönderdiği broşürlerdeki vaatlerin çok ötesinde çerçeveledi. 18 yaşında bir öğrenciyi bambaşka birine dönüştürdü. Üniversite iğrençti, eğlenceliydi, öğreticiydi.

İğrençti. Bir katta 80 kişiye beş duş düşer, dört kişi küçük odalarda yaşadık. Yurtlar eskiydi. Tuvaletlerde kâğıt olmazdı. Kötü yemekler ve zamlar protestoları doğurdu, yataklar dışarı taşındı. Bugün var olan kimi imkânlar bu zamanların ürünüydü. Eğlenceliydi. Yurtlar arası kartopu savaşları, Baraka’da politik filmler, konserler ve yarınlar yokmuşçasına Sakarya-Olgunlar hattı... Biraz para biriktirebilirsek Erasmus ya da Work and Travel hayalleri. Öğreticiydi. Derslikte iyi hocalardan iyi öğrendim. Ama öğrenmenin çoğu derslik dışında oldu. Bir öğrenci kulübüyle yürüttüğümüz eğitim ve kitap paylaşımı sırasında Eric Hobsbawm’ın *Kısa 20. Yüzyıl: Aşırılıklar Çağı* ile tanıştım. Tarih, o andan sonra benim için çeyizle devredilen hanedanlardan değil, bilim, toplum, yıkım ve devrimle sıkışmış çağların hikâyesi oldu.

Bu okumalarla üniversite yıllarında ve hemen sonrasında tanık olduğumuz gelişmeleri anlamaya çalışıyorduk. Komşudaki savaş, kampüsün kapalı kapılarını aralıyor, yaralanmalara ve kitlesel ayağa kalkışlara sahne oluyordu. “Orantısız zekâ” mezuniyet törenlerine taşınıyor, kenti dönüştüren projelere itirazlar yükseliyordu. Yatağan ve Soma’lı işçiler kampüse geliyor, sorgulamanın, itiraz etmenin ve hesap sormanın, hayatta kalmanın asli unsurları olduğunu hatırlatıyordu.

Bu politik yoğunluk, üniversiteyi yalnızca bir eğitim kurumu olmaktan çıkarıyor, gündelik hayatın, emeğin ve geleceğe dair beklentilerin de yeniden kurulduğu bir mekâna dönüştürüyordu. Kampüste tanık olduğumuz savaş, direniş ve itiraz hâli, bir yandan kolektif bir politik özne duygusu üretirken, diğer yandan hayatlarımızın ne kadar kırılgan ve geçici olduğunu da sürekli hatırlatıyordu. O günlerde sanki bunu daha çok “dışarıdaki” siyasal rejimle ilişkilendiriyorduk. Oysa bugün dönüp baktığımda, bu kırılganlığın üniversitenin kendi iç rejimiyle de yakından bağlantılı olduğunu görüyorum.

Üniversitede öğrenci olarak deneyimlediğimiz bu geçicilik ve belirsizlik hâli, mezuniyetle birlikte ortadan kalkmadı. Aksine, akademide kalma ihtimali ile birlikte daha rafine, daha bireyselleşmiş ve daha görünmez bir biçimde devam etti. Politik olan, yalnızca kampüs kapılarında ya da meydanlarda değil, burslarda, sözleşmelerde, kadro ihtimallerinde ve “bir dönem daha idare etme” pratiklerinde de karşımıza çıkıyordu. Akademi içindeki sınıfsallık tam da bu noktada, seçim krizleri, patlamalar, üniversiteli kadın cinayetleri gibi büyük

politik olaylarla gündelik hayat arasındaki boşluğu dolduran bir deneyim olarak belirginleşti.

Sahi, kamusal hafızayı ve sistemi sarsan o çocukların arasından çıkıp, her ayın sonunda taksimetreye burs/maaş dengesini hesaplayan bir akademik işçiye nasıl dönüşmüştüm? Taksidemyken, cebimden düşen o paranın peşinden gelen “kardeş” hitabını ve ardından kampüse girince üzerime yağın lisans yıllarımı düşündüm. Üniversitenin koridorlarında bana bahşedilen “siz”lik bir zırhtı. Koruyucu değil, eğretiydi.

Bir öğrenci için, sırtında çantası ve botlarıyla aceleyle koşan bu figür ancak bir kardeş olabilirdi. Ta ki sistemin dikey hiyerarşisi kendini hatırlatana dek... Oysa aynı hiyerarşi benim için hâlâ baş aşağıydı. Onay bekleyen, bir dönem daha idare etmeye çalışan, derecesini tamamladığında neyle karşılaşacağını kestiremeyen doktoralı akademik işçi... Ve henüz bunun farkında olup olmadığını bilmesem de bu belirsizliğe adım atmak için yüklü bedeller ödeyen lisans öğrencisi işçi adayı... Yukarıdan bakamıyordum. Cebimden düşen para sadece kime ait olduğu belirsiz bir kâğıt değildi. Sabahki otoritemle akşamki itaatim, sabahki belirli süreli gelirimle akşamki ücretsizliğim, sabahki uyumluluğum ile akşamki kendi özgünlüğümü ortaya koyma çabam arasındaki o ince çizgide harcanan hayatımdı.

Mezuniyetten Doktora Öğrenciliğine: Belirsizliğin Belirliliği

Mezuniyet çoğu zaman belirsizliğin sona erdiği bir eşik olarak anlatılır. Oysa benim için mezuniyet, rollerin netleşmesi değil, tam tersine çoğalmasının anlamına geldi. Öğrenci olmaktan çıkmıştım ama henüz akademisyen değildim. Bir yandan “mezun” olarak iş arıyor, bir yandan üniversiteyle bağımı koparmamaya çalışıyordum.

Yürütemiyordum. Sabit bir gelire ihtiyacım vardı ancak üniversite içinde bir kadro bulamıyordum. Girdiğim araştırma görevliliği sınavları zaten son derece sınırlı sayıdaydı. Bir noktadan sonra sınav salonuna girer girmez kimin kadroya alınacağını sezdiğim bir aşamaya gelmiştim. Mezuniyetimin hemen ardından akademiye giriş koşulları da değişti. Akademiden toplu bir çıkışa denk gelen bu giriş çabası, giderek daha zorlu bir yolculuğa dönüştü.

Politik jargonda “toplu çıkış”, bir kalabalığın bir yeri protesto amacıyla terk etmesini ifade eder. Lisans yıllarımda öğrenciler arasında sıkça kullanılan bu ifade, bu kez akademisyenler için devreye sokulmuştu. Bizlerle benzer bir dilden konuşan pek çok akademisyenin işsizliği komut edilmişti. Benzer zamanlarda giriş kriterleri yükseltildi: Tam zamanlı öğretim görevliliği için yüksek lisans şartı getirildi. Bu sağlanamıyorsa yarı zamanlı çalışma önerildi. Oysa bugün deneyimlediğim kadarıyla bu iki çalışma biçimi arasında zaman ve emek açısından bir fark yok. Ücret farkı ise yarıdan fazla.

Bir dizi başka etkenin yanı sıra bu maddi sarsıntı, başladığım bir yüksek lisans bırakmama neden oldu. Geriye dönüp baktığımda, daha yüksek bir aidiyet ve

üretkenlik hissettiğim başka bir disiplinde devam etmiş olmaktan memnunum. Yaşadığım sorunların akademik olarak da zihnimi başka alanlardan daha fazla meşgul etmeye başlaması ayrı bir mesele... Ancak şunu düşünmeden edemiyorum: Virajlı bir yolda emniyet kemeri gevşek olan kaç akademik araç takla attı? Benim şu an aklıma gelen yaklaşık 20 arkadaşım var. Önemli bir kısmı daha güvenceli bir yaşam umuduyla ülkeyi terk etti.

Ben ise bu potansiyel akademik iş gücünün kavimler göçüne katılmayarak, özel bir kurumda öğretmenlik yaparak hayatıma devam ettim. Bu süreci zihnimde geçici, akademik hayata hazırlık niteliğinde kodlamıştım. Aralıklı olarak 10 yıl kadar sürdü. Üniversiteyle bağım ise hiç kopmadı. Gönüllü işler, geçici görevler, sürekli ertelenen “şimdilik”ler bu bağı diri tutuyordu.

Burada temel bir çelişki belirdi: Ücreti neredeyse olmayan akademik işler ile ücreti ancak temel yaşam koşullarını karşılayan öğretmenlik arasında sıkışmıştım. İkincisinde uzun süre direndim; gerçekten ve mecazen. Ancak çalışma yoğunluğu fiziksel ve zihinsel kapasitemi sınırlıyor, yüksek lisansımı doğrudan tehdit ediyordu. Bu nedenle programdan atıldım, sonra geri döndüm. Pandemi sonrası iki yıl boyunca başka konularla birleşip derinleşen tükenmişlik içinde tezimi yazabildim. Bunu mümkün kılan, toplumsal konularımız arasındaki görüntüsel farkın ve özsel aynılığın bilincinde olarak tam destek sunan danışmanımdı.

Yüksek lisansı bitirdiğimde, bıraktığım öğretmenlikten yarı zamanlı olarak başladığımdan daha az bir tam zamanlı ücret kazanıyordum. Galiba ödediğim bedel karşılığında yalnızca kıdem satın almış oldum. Ancak bu kıdem, hizmet yılı sayılmadığı için yükseköğretimde hâlâ 10-0 geriden başlıyordum. Anlayacağınız, yatırım hiçbir zaman doğru yere düşmedi.

Akademik içe kapanma (inbreeding) tartışmaları da bu dönemde karşıma çıktı. Bir üniversitenin kendi mezunlarını istihdam etmesinin yarattığı riskler nedeniyle bu pratiğin pek istenmediği söyleniyordu. Bu nedenle yurt dışı başvurularına yöneldim. İtiraf etmeliyim ki bu tartışmanın mantığını hiçbir zaman tam olarak kavrayamadım. Bana göre asıl mesele, akademik dolaşımı teşvik etmesi gereken bir sistemin güvencesizlik, kadro kıtlığı ve süreklileşmiş belirsizlik koşulları altında, araştırmacıları aynı kurum içinde kalmaya zorlayan bir istihdam rejimi üretmesiydi. Bu rejim, fikirlerin karşılaşmasını değil, risk almamayı, tanıdık ilişkilere yaslanmayı ve statükoya uyumu ödüllendiriyordu.

Bu tartışmaların pratik sonucu şuydu: Bir akademisyen adayı olarak, inbreeding sorununun hem kaynağı hem çözümü benmişim gibi, doktora başvuruları için on binlerce lira harcadım. Disiplinlerarası yönelimim nedeniyle “stratejik” başvurular yapamadım, kabul alamadım. Bu hâlâ bir başarı ya da motivasyon hikâyesi değil. Yaş ilerlerken, para tükenirken ve hâlâ kurulması gereken bir hayat varken, yarı zamanlı çalışmaya ve bir doktora programına başlayana dek akademik yayınlara tutundum.

Bir süre sigortasız çalıştıktan sonra bir üniversitede yarı zamanlı işe başladım; ikinci dönem yeterli öğrenci olmadığından yeniden sigortasızlığa döndüm, yazın yine yarı zamanlılığa. Nihayetinde mesele benim için akademik inbreeding değildi. Lisans, yüksek lisans ve doktorayı aynı üniversitede sürdürme kararı aldım. Bu sırada küresel fon kesintileri ve sınırlı burs olanakları nedeniyle pek çok arkadaşım doktoralarını hızla tamamlayıp ülkeye dönmenin ya da başka göç yolları bulmanın hesabını yapıyordu.

Bir projeye birlikte, doktora düzeyinde “bilinmesi gerektiği” varsayılan teşvik sistemiyle tanıştım. Çeyreklikler, h-index, etki faktörleri ve atıf düzenleri arasında, o ana dek yaptığım yayınların sistemdeki karşılığının “sıfır” olduğunu fark ettim. Yatırım yine yanlış yere düşmüştü. Uzun çabalarla yazıp anlatmanın yettiğini sanmışım. Oysa akademik dünya, metrik sistem içinde köşesini kapmış atıf kartelleri ve son derece piyasalaşmış yayın ağlarıyla işliyordu. İçsel motivasyona dayalı akademik güvenin, ancak toplumsal olanı öncelediği ölçüde bir anlamı olduğunu o noktada kavradım.

Burada bir başka paradoksla karşılaştım. Disiplinlerarası bir alanda doktora yapıyor, ancak lisans ve yüksek lisansından gelen donanımla bu alana girmenin bende bir boğulma hissi yarattığını fark ediyordum. Teamülleri, iletişim biçimleri ve kavramsal setleriyle kendimi bir “uzaylı” gibi hissettiğim bu deneyim, Türkiye akademiyasında disiplinler arasılığın söylemde teşvik edilirken pratikte ne kadar daraltıcı olduğunu görünür kılıyordu. Alan genişletme ve öğrenciye yer açma ise büyük ölçüde hocaların bireysel çabasına bırakılmıştı.

Programa başlarken tarttığım araştırma odağının, literatürden başımı kaldırıp akademik tartışma dokusuna baktığımda neredeyse tamamen kapatıldığını fark ettim. Kongrelerde X’çiler X’çileri çağırıyor, dinliyor, birlikte çalışıyor; Y’çileri ve Z’çileri eleştiriyor, onlar da aynı döngüyü yeniden üretiyordu. Bu kapalı devre içinde, notlara, kendi sesimin yankısına ve bireysel temaslara tutunarak yolumu bulmaya çalışırken, kurmaya çalıştığım akademik kimlik sürekli bir yetersizlik, belirsizlik ve kararsızlık hâlinde savruluyordu.

Bu noktada fark ettiğim şey, yaşadığım belirsizliğin bireysel bir kariyer sorunu değil, akademinin zaman ve emek rejiminin yapısal bir sonucu olduğuydu. Özgün bir akademik özne olmaya çalışırken akademinin zaman rejimiyle çarpıştığım bu süreçte, çoğu zaman aynı sıkışmışlığı yaşayan doktora öğrencileri ve hocalarla karşılaşıyordum. Çoklu roller altında ezilen akademik yaşamda kolektif üretim giderek siliniyor, yerini sınırları tehlikeli biçimde muğlak olan yapay zekâ destekleri alıyordu. Çalışma gruplarının yerini algoritmik asistanlar doldururken, denetim mekanizmaları yapısal koşulları hesaba katmadan hocayla öğrenciyi bir hırsız-polis oyununa sürüklüyordu. Aynı anda, başka bir ilde bir profesörün Akademik Veri Yönetimi Sistemi’nde sunduğu uçsuz bucaksız yayın listesinin büyük bölümünün şaibeli olduğunu, kalanına erişmeye çalışırken ise bahis sitelerini görüntülüyordum.

Bir başkasının yansıtıcılığı olmadan yapılan her çalışma, ne kadar bireysel emek içerirse içersin, zayıf kalıyordu. Akademik olarak ayağımdan bir ipe bağlanıp çamurlu suya çekiliyormuş gibi hissediyordum. Kişisel meseleler ve çalışma hayatının olağan zorlayıcılığı eklendikçe stres artıyor, odaklanmak zorlaşıyordu. Aynı dönemde başkentin su krizi kamu kurumları arasında çözümsüz bir kavgaya dönüşmüş, ben elimde çamaşır sepetiyle arkadaşlara gidip onların 9-6 mesailerini, parça başı işlerini ve akademideki mobbing hikâyelerini dinler olmuştum. Tanıdığım neredeyse herkes en az bir yıl terapi görmüştü. Geceleri çalışıyor, bir derste ise içime sinmeyen bir ödevi teslim etmekle hiç teslim etmemek arasında sıkışıp kalıyordum. Nihayet not ilanında şunu gördüm:

Öğrenci Numarası – Unsatisfactory (Tatmin edici değil)

X dersi – Harf Notu (Geçti)

Y dersi – Harf Notu (Kaldı)

Kimi tatmin etmem gerektiğini bilmiyordum. Bildiğim tek şey, akademik hayatımda ilk kez bu denli derin bir kişisel tatminsizlikle, dönemi aşırı yorgun, üzgün ve panik hâlinde kapattığımdı. Akademik yaşamın henüz başındayken, çoklu roller arasında dağılmış olmanın geleceğe dair ciddi bir kaygı yarattığını, bunu tek bir derse indirgenebilecek değil, tüm akademik hayatımı ve istihdam olanaklarımı etkileyebilecek yapısal bir sorun olarak algıladığımı fark ediyordum. Bir yanda bugüne dek aldığım geri bildirimlerden süzülen anlamlı katkı potansiyeli, diğer yanda derin bir yetersizlik hissi vardı. Hangisi bendim? Buraya kelimenin tam anlamıyla tırnaklarımla gelmişim ama sistem beni kasmaya ya da çamura bulamaya kararlı gibiydi. Sorumluluğu tek başıma üstlenmeyi içselleştirmiş biçimde, niteliksiz bir teslim için hocadan özür dilemeye gittim. O ana kadar kaç farklı özrü çoktan dağıtmış olduğumu fark ederek...

Gittiğimde hocanın yüz ifadesi, içinde bulunduğum ruh hâlinin tam tersine son derece rahatlatıcıydı. Teslimin niteliğinden duyduğum rahatsızlıkla ödevi sisteme yüklediğimi, o anki stresim yüzünden fark etmemiştim bile. Üstelik hocam, koşullar örtüşmediği hâlde beni bu derse kabul ettiği için zamanla ilgili sınırlılıklarını dile getirerek özür diliyordu. Suçlu değildik ama kendimizi çoktan yargılamış, hesabımızı kesmiştik. Sınırlılıklarımızda, üzüntümüzde, birbirimize duyduğumuz saygıda ve nitelikli araştırma yapma isteğinde ortaktık. Dönem boyunca ilk kez bu “kazadan” sonra uzun uzun konuşup bir doğrultu belirleyebildik. Dünyanın sonu olmayan bir başarısızlığı en başta deneyimlemek beni rahatlatı. Akademiye daha ince bir ipe tutunan ya da bu koşullarda karşısında bir özne dahi bulamayacak başkaları için aynı sürecin ne kadar sarsıcı olabileceğini düşünmemek zor.

Yani aslında doktora öğrencisi olduğumda, daha önce deneyimlediğim belirsizlik yalnızca biçim değiştirdi. Resmî olarak yeniden öğrenciydim ancak bizden sürekli “tatmin edici” olmamızı talep eden bu sistem, zamanımızı, emeğimizi ve en

önemlisi ruhsal bütünlüğümüzü tüketirken geriye yalnızca soğuk harf notları ve belirsiz gelecek vaatleri bırakıyordu. Doktora öğrenciliği, akademiye açılan bir giriş kapısından çok, bu muğlaklığın pedagojik olarak içselleştirildiği bir eşik işlevi görüyordu. Ne zaman öğrenci, ne zaman çalışan, ne zaman “geleceğin hocası” olduğum hiçbir zaman tam olarak netleşmedi; buna karşın sorumluluklar her durumda eksiksizdi. Bu çoğul roller, geçici bir ara hâl olmaktan ziyade, giderek kalıcı bir duruma dönüştü. Tam da bu noktada sınıfsal deneyimim, yalnızca güvencesiz bir çalışma rejimi olarak değil, rol sınırlarının bilinçli biçimde muğlaklaştırıldığı bir düzen olarak görünür hâle geldi.

Sen / Siz Eşiğinde Akademik Kürsü

Doktora öğrenciliğiyle birlikte belirsizlik sona ermedi. Yalnızca yön değiştirdi. Bu kez belirsizlik, öğrenci kimliğinin yanına iliştirilen “hoca” sıfatıyla birlikte taşınmaya başlandı. Ders anlatıyor, not veriyor, sorumluluk alıyor, ancak bu sorumlulukların karşılığını teslim alamıyordum. Öğrenciyken yukarıdan gelen baskıyı hissediyordum; hoca olduğumda ise yukarıdan belirlenip aşağıya doğru dağıtılması beklenen bir yükün parçasıydım. Kurum fark etmeksizin aynı özü yaşıyordum.

Bir kere öğrenciler, benim öğrencilik deneyimimden çok başka bir üniversite hayatı yaşıyorlardı. Yaygın algının aksine, onları boş işlere meyilli görmüyordum. Bu deneyim zamansal olarak bir *Back to the Future* filmiydi: Bizim ve tanıdıklarımızın yaşadığı güvencesiz, salınan ve sık sık sarsılan hayatların yönetimselliğine hazırlanıyorlardı. Adını koymasalar da bunu hissetmemeleri imkânsızdı.

Ben öğrenciyken gittiğim mekânların birer birer kapandığını, kalanlarda ise sigara dumanı altında benden çok daha yaşlı kişileri görüyorum. Kentin entelektüel, kültürel ve sosyal imkânlarının hızla daraldığı, kalanlara erişimin enflasyonla imkânsızlaştığı, iş ve gelecek beklentisizliğinin kanıksandığı bu sıkışmış paranteze biz bile zor sığarken, genç seslerin yeni cümleler eklemesi mümkün değil.

Vakıf üniversitelerinde gençler, birbirlerine kurdukları cümlelerde virgül niyetine “kanka” kullanıyor; toplumsal kimlik eşitsizliklerini, anlatılara erişim kolaylıkları ve kampüsteki tarzlarına yansıyan kimliksel dışavurumlara rağmen söylem düzeyinde taşımaya devam ediyorlardı. Boş zamanlarında çoğunlukla uyuduklarını söylüyor, toplumsal gündemlere ilgi duysalar da bunları tartışmaktan çekindiklerinden ve derin bir karamsarlık hâlinden söz ediyorlardı. Telefona gömülmüşlük, belirgin estetik müdahaleler ve bahis oyunları bu gündeliğin sıradan parçalarıydı. İmkânları ölçüsünde bir “yatırım” arayışı içindeydiler; araba da olabiliyordu bu, arsa da. Benim kuşağımda görece güvenceli bir hayat arzusunun uzantısı olarak daha geç yaşlarda belirginleşen bu kaygının, on sekiz yaşına kadar gerilemiş olması beni sarsıyordu.

Kamu üniversitelerinde ise durum daha ciddi. Derslerden erken çıkma veya devamsızlık izni alan öğrenciler, civar kafe ya da barlarda geç saatlere kadar çalışıyorlardı. Barınma çok ciddi bir sorundu. Üniversite yurtlarında sırasını bekleyenler konuşuluyor, önemli üniversite muhitlerindeki dökük evlere fahiş kiralar isteniyordu. Öğrenciler haklı olarak saat kısıtlaması olan ve güvenliklerinden de ancak referansla emin olabilecekleri özel yurtlara yüksek ücretler ödemek istemiyorlardı.

Maddi nedenlerle barınma imkânı olmayan bir öğrencim, dersi alabilmek için benden uzaktan bireysel destek talep etti. Bu, zaten sınırlı olan zamanımı ve emeğimi katlayacak bir yük anlamına geliyordu. Daha önemlisi, yapısal bir sorunun bireysel vicdanlara devredilmesi idi. İçsel itirazıma rağmen bu talebi üstlenmedim. Durumu bölüm başkanlığına rapor ettim. Çünkü bu sorunlar bireysel fedakârlıklarla değil, üniversite yönetimleri tarafından çözülmeye görünmez kalıyordu. Öğrenciden aldığım yanıtta, aramızda sosyoekonomik konularla ilişkili dikey bir hiyerarşinin varsayıldığını fark ettim. Oysa ders başı aldığım ücret yol masrafına denk geliyordu. Buna rağmen öğrenci gözünde “yukarıda” konumlanıyordum.

Barınma sorunu yaşayan bir başka öğrenci, aile yanına dönmeyi tek seçenek olarak görüyordu. Ona, akademik danışmanına durumu anlatmasını ve destek istemesini önerdim. Öğrenci, danışmanın yalnızca ders onaylayan biri değil, öğrencinin akademik yaşamını sürdürebilmesi için gerekli koşulları en azından iletmek ve takip etmekle yükümlü bir muhatap olduğunu bilmiyordu. “Ben onu akademik danışman olarak görüyorum” cümlesi, akademik iyi oluşun öğrencinin zihninde bürokratik bir imzaya ve notlara indirgenmiş olduğunu gösteriyordu. Bu, yapının öğrettiği sessizliğin büyüklüğünü gösteriyordu. Yalnızdık.

Her iki üniversite tipinde de öğrenci-hoca iletişimi çoğunlukla ders ekleme aşamasında ya da dönem sonunda not talebiyle kuruluyordu. Lise dönemlerinden aşına oldukları not enflasyonunu, bu kez üniversitede sayısız e-posta ve dilekçe aracılığıyla talep ediyorlardı. Zamanla dilekçe ve e-posta, yalnızca akademik taleplerin değil, hocayı çeşitli gerekçelerle şikâyet etmenin de başlıca aracı hâline geldi. Böylece öğrenci ve hoca, sınıf içinde kurulabilecek gerçek bir diyalog imkânını bürokratik yazışmalarla tüketiyor, pedagojik ilişki, yüz yüze bir etkileşimden çok kayıt altına alınan bir talep/savunma döngüsüne sıkışıyor.

Sınav dönemlerinde kimi zaman akademik yetkinliği mi, yoksa yüksek anksiyeteyi yönetebilme becerisini mi ölçtüğümüzden emin olamıyorum. Sınıfta yönelttiğim sorular çoğunlukla sessizlikle karşılanıyor, yanıt geldiğinde ise alçak, titrek bir ses duyuluyor. Buna rağmen bu hâl, sıklıkla öğrencilerin hayatlarının başında yaşanan “minicik” ve geçici sorunlar olarak görülüyor.

Peki, üniversite kapıları her bedene ve her sese açık değilken, bizi bile eşikte tutarken, öğrencilerin “küçük” görülen dertleri, bizim kendi hayatlarımıza dair ne anlatıyor?

Kendi büyük kaygılarımızın, onların ufak endişelerine ince, şeffaf iplerle bağlı olduğunu görmezden geliyor olabilir miyiz?

Başka meseleleri görmeyi ise oldukça iyi beceriyoruz. Geçenlerde sosyal medyada, saç saça baş başa bir kavga görüntüsünün üzerine “birbirlerinin bilimsel araştırmalarına katkıda bulunurken akademisyenler” yazılmış bir paylaşım rastladım. Hakikaten iktidar mücadeleleri, üniversitelerde de farklı biçimlerde yeniden üretiliyor. Bölüm başkanlığından görevlendirmelere, bölüm yemeklerinden ödevlere ve hatta sosyal medya yönetimine kadar hemen her başlık bir gerilim hattına dönüşüyor.

En ufak bir sorunda, aslında yalnızca iş akışı için muhataplarla sınırlı kalması gereken e-postaların CC ve BCC’leri hızla çoğalıyor, yazışmalar idari mertebeler boyunca yukarı tırmanıyor. Bu çatışmaları konuşmak, çoğu zaman asıl meselelerin üzerini örten bir perdeye dönüşüyor. Dahası, neyin “asıl mesele” olduğuna da giderek bu gözetim ve şikâyet mekanizmaları karar veriyor.

Bütün bu deneyimler, öğrenci/hoca, kamu/vakıf ya da bireysel/kurumsal gibi ikiliklerin ötesinde, üniversitenin bugün nasıl bir eşik mekâna dönüştüğünü gösteriyor. Akademik yaşam, bir yandan pedagojik bir ilişki ve kolektif düşünme zemini olmaktan uzaklaşırken, diğer yandan yapısal sorunların bireysel sorumluluklara, vicdanlara ve sessizliklere devredildiği bir idare tekniği, bunların çözülmediği her an ise kişilerin istihdamını veya camia içindeki prestijini tehdit eden başka zincirleme sorunlar hâline geliyor. Bu koşullarda belirsizlik, geçici bir aşama değil, öğrenilen, içselleştirilen ve yeniden üretilen bir çalışma rejimi olarak karşımıza çıkıyor. Sonuçta ne öğrenci ne hoca ne de “geleceğin akademisyeni” tam anlamıyla özneleşebiliyor. Herkes, farklı konumlarda ama benzer bir güvencesizlik hattında tutuluyor. Tam da bu nedenle, akademiye yalnızca performans, başarı ya da bireysel dayanıklılık üzerinden değil, sınıfsal ve ilişkisel boyutlarıyla birlikte yeniden düşünmek gerekiyor.

Güvencesizliğin Pedagojisi

Bu noktada yaşadıklarımızı tekil deneyimler ya da kişisel kırılmalar olarak anlatmayı sürdürmek, asıl meselenin üzerini örtmek olurdu. Çünkü akademi belirsizlik, bireylerin baş edemediği bir aksaklık değil, sistematik olarak öğretilen, içselleştirilen ve yeniden üretilen bir pedagojik rejim. Öğrenciye sabretmeyi, beklemeyi, talep ederken özür dilemeyi; hocaya ise uyum sağlamayı, idare etmeyi ve çoğu zaman sessiz kalmayı öğretiyor. Öğrenci bu rejimin en kırılabilir öznesi. Roller ve geleceği belirsiz ama her durumda tam sorumlulukla yükümlü.

Bu pedagojinin en güçlü yanı, güvencesizliği kişisel bir yetersizlik hissi olarak üretmesi. Notlar, burslar, kadrolar, sözleşmeler ve teşvik sistemleri aracılığıyla belirsizlik ölçülür, karşılaştırılır ve bireylere dağıtılır. Böylece yapısal bir sorun, bireysel bir başarısızlık anlatısına dönüşür. Öğrenci başarısızsa yeterince çalışmamıştır, doktora öğrencisi yetişemiyorsa zamanını yönetememiştir, hoca

tükenmişse mesleğine uygun değildir. Sistem ise bu yargıların tamamının dışında, nötr ve kaçınılmaz bir arka plan olarak konumlanır.

Oysa bu arka planın kendisi son derece politik. Aynı güvencesizlik hattı üzerinde farklı yoğunluklarda konumlanmış özneler olarak, farklı görüntülerde aynı yapısal sorunlarla boğuşmaya çalışıyoruz. Yukarıdan bakabilenler kadar aşağıda tutulanlar da bu hattın parçası, hatta çoğu zaman roller gün içinde yer değiştiriyor.

Bugünün öğrencileri bu rejime yalnızca maruz kalmıyor, onu erken yaşta öğreniyor. Barınma krizleri, çalışma zorunluluğu, not kaygısı ve gelecek belirsizliği, üniversite deneyiminin istisnası değil, normu hâline gelmiş durumda. Bu nedenle öğrencilerin sessizliği apolitik bir ilgisizlikten çok konuşmanın bedelini yoklamayı öğrenmiş olmayı gösteriyor. Aynı sessizlik, akademisyenler için de tanıdık. Farklı konumlarda, benzer sınırlar içinde hareket ediyoruz.

Bu yazı, bir çözüm önerisi sunma iddiasını kasıtlı olarak taşıyor. Bunu hep birlikte ciddiyetle konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Benzer şekilde toplumsal algıya dair de sadece bir parantez bırakacağım. Gerek köşe yazıları gerekse küçük sosyalleşme alanlarından süzdüğüm izlenime göre akademi, bireysel sosyal ve ekonomik konularından bir türlü ödün vermeye gönüllü olmadığı için siyasal bir varoluşa adım atmayı aklından bile geçirmeyenlerin sığındığı bir fildişi kulesi olarak görülüyor. Bu kanıya göre, bir an önce kurutulması gereken bir bataklık içindeyiz. Ben bu tartışmanın içeride yaşanan kötümserlik-umut salınımını gözden kaçırdığını seziyor, konunun başlı başına bir yazıyı hak ettiğini düşündüğüm için burada duruyorum.

Bunun yerine, yazımın buraya kadar şu çerçeve fikri öne çıkarmış olmasını umut ediyorum: Akademiye bireysel dayanıklılık, performans ya da “baş etme” hikâyeleri üzerinden düşünmeye ve içeride ve dışarıda birbirimizle didişmeye devam ettiğimiz sürece, bu eşik hâli kalıcılışacak. Öğrenci ile hocayı, hoca ile hocayı, toplum ile üniversiteyi karşı karşıya getiren değil, onları aynı belirsizlik rejimi içinde tutan yapıyı görünür kılmadan ne bilimsellikten, ne özgür düşünceden, ne de bağımsız ve eşit bir kurum olarak üniversiteden söz edebiliriz.

Sabah “hocam”, akşam “kardeş” olarak hitap edilmek başlı başına bir sorun değil. Sorun, bu geçişlerin ardında yatan sınıfsal ve kurumsal eşitsizliklerin doğal, kaçınılmaz, üretilmiş ve kişisel kaderler gibi sunulması. Bu metni, tam da bu nedenle, kişisel bir anlatıdan çok ortak bir tanıklık çağrısı olarak nitelendirdim.

Zira yazının başında sorguladığım o “sen” ve “siz” farkı, aslında sınıfsal ya da hiyerarşik bir statüden ziyade, sistemin bizi ne kadar öznelleştirdiği ya da özneleşmemize engel olduğuyla ilgili. Eğer hepimiz kendi bireysel taksimetre/not metre/atıf metrelerimizin başında “siz”liğin steril, “sen”liğin ezilmiş güvencesizliği arasında tek başımıza ve sessizce hesap yapmak istemiyorsak “BİZ” olmalıyız.